

BİR KÖY SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMASI: KAVAKÖZÜ KÖYÜ'NÜN SOSYO-EKONOMİK YAPISI VE SORUNLARI

D. Ali Arslan (*)

Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tokat

ÖZET

Günümüz Türk toplumunun içinde bulunduğu temel sorunlardan birisi de kırsal kalkınma sorunudur. Ülkemizde son yıllarda yaşanan hızlı toplumsal değişime rağmen, yakın geçmişimizde kırsal Türkiye'nin sosyo-ekonomik sorunlarının çözümüne yönelik olarak kayda değer gelişmelerin yaşandığı söylenemez. Ülke nüfusunun üçte birinden fazlasının halen kırsal alanda (köy ve kasabalarda) yaşıyor olmasına rağmen, kırsal Türkiye'nin sorunlarına gerekli ilgi gösterilmemiş, hatta kimi zamanda bu sorunlar görmezlikten gelinmiştir. Bu çalışmada, orta büyüklükteki bir İç Anadolu köyü olan Kavaközü'nden hareketle, kırsal Türkiye'nin temel sosyo-ekonomik sorunlarını ortaya koymak ve bunlara dikkat çekmek hedeflenmiştir.

(*) Sosyolog, Siyasetbilimci. İngiltere'de "University of Surrey" de, Sosyal bilimler metodolojisi alanında yüksek lisans (MSc.) ve Siyaset sosyolojisi alanında doktora (PhD) yaptı. 6 yıla yakın yurt dışında, sosyolojinin değişik alanlarında çalışmalarda bulundu. Halen, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, sosyoloji bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Başta siyaset sosyolojisi ve metodoloji olmak üzere, elit sosyolojisi, aile sosyolojisi, eğitim sosyolojisi, köy sosyolojisi ve toplum kalkınması, halkbilim, medya ve iletişim sosyolojisi, endüstri sosyolojisi ... gibi alanlarda yayımlanmış makale, konferans ve seminer bildirileri bulunmaktadır. Ayrıca İngilizce 2 kitabı ve Türkçe 3 kitabı yayına hazır durumdadır

Daha çok durum saptayıcı (betimleyici) tarzda olan çalışma, yaklaşık 15 yılı kapsayan bir süreç içinde, söz konusu köyde, farklı zaman dilimlerinde yapılan gözlem ve saha araştırmalarından hareketle gerçekleştirilmiştir. Bulgular, Kavaközü Köyü'nün ve onunla bağlantılı olarak da kırsal Türkiye'nin ekonomik sorunlarının temelinde, kaynak yetersizliğinden öte, var olan kaynakların rasyonel ve verimli bir şekilde kullanılmadığı gerçeğinin yattığını ortaya koymaktadır. Yörenin sosyo-ekonomik gelişmesine ket vuran bir başka önemli etken de, halkın tutum ve davranışlarına egemen olan fatalist hayat anlayışıdır. Siyasi otoritelerin köy sorunlarına duyarsızlığı, sorunların belirlenmesi ve çözümü yolunda "Devlet-Halk-Sosyolog" üçgeninin tesis edilememiş olması, verimlilik konusunda halkın bilgi eksikliği, tarım ve hayvancılık alanında yeterli rehberlik hizmetlerinin verilmeyişi yörenin sosyo-ekonomik sorunlarından birkaç tanesidir

ANAHTAR KELİMELEER

Köy, Kavaközü Köyü, Kırsal Türkiye, Köy Sosyolojisi, Kırsal Kalkınma, Toplumsal Kalkınma, Köyün Sorunları.

THE SOCIAL AND ECONOMICAL PROBLEMS OF THE KAVAKÖZÜ WILLAGE : A CASE STUDY IN THE RURAL SOCİOLOGY

ABSTRACT

The Social and Economical Problems of the Kavaközü Willage: A Case Study in the Rural Sociology

The rural development is one of the major problems of developing countries. As a developing country Turkish society is still struggling with this problem The main aim of this study is to describe the social and economical problems of rural Turkey. A central Anatolian village selected as the research area. The data which was gathered in the field researches was used to achieve the aim. A couple of fieldworks were carried out in the field within last fifteen years.

KEY WORDS

Village, Kavaközü, Rural Turkey, Rural Sociology, Rural Development, Rural Problems.

---

1. GİRİŞ VE YÖNTEM

“Türkiye'nin sahibi hakikisi, hakiki müstahsil olan köylüdür. O halde herkesten daha çok refah, saadet ve servete müstahak ve elyak olan köylüdür.

Efendiler: Diyebilirim ki bugün felaket ve sefaletin bais-i yeganesi bu hakikatin gafili bulunmuş olmamızdır. Filhakika; yedi asırdan beri cihanın muhtelif aktarına sevk ederek kanlarını akıttığımız, kemiklerini topraklarında bıraktığımız ve yedi asırdan beri emeklerini ellerinden alıp israf eylediğimiz ve buna mukabil daima tahkir ve tezlil ile mukabele ettiğimiz ve bunca fedakarlık ve ihsanlarına karşı nankörlük, küstahlık, cebbarlıkla uşak menzelesine indirmek istediğimiz bu sahib-i aslinin huzurunda kemal-i hicap ve ihtiramla vaz-ı hakikimizi alalım...”

Atatürk'ün de belirttiği gibi, toplumda zahmetin en çoğunu çeken, külfetin en büyüğüne katlanan köylü olmasına rağmen, toplumsal nimetlerden en az payı alan da yine köylüdür. Bütün bunlara rağmen Türk köylüsü devletin ve rejimin, Cumhuriyet'in ve Atatürk Devrimleri'nin en içten savunucusu ve bekçisi olmuş; toplumsal düzenin ve huzurun varlığına ve devamına, ulusal birlik ve beraberliğin sürekliliğine en büyük katkıyı yapmıştır ve yapmaktadır da. Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde rol oynayan ana etken, Türkiye'nin “sahib-i hakikisi” ne karşı olan sevgi, saygı, vefa ve sorumluluk duygusu ile görev bilincidir.

Köy sorunu ile ilgili çalışmaların geçmişine ve bugününe bir göz atıldığında; sorunun çözümüne yönelik samimi ve ciddi girişimlerin az sayıda olduğu ve sınırlı düzeyde kaldığı görülür. Kaynağına inmek yerine, soruna daha çok dışarıdan ve tepeden bakılmış, köyün gerçekleri ile çakışmayan masa başı kararları alınmıştır. Sorunun çözümünde aktif rol oynaması gereken aydınlarımızın ise “köylü denge unsurudur”, “köylü gelenekçidir”, “köylü milli kültürü muhafaza unsurudur”, “köylü misafirperverdir”, “köylü saftır”, “köylü nadandır”, ... gibi işlevsiz genellemeler üretmekten öte gittiği söylenemez. Bazı akademisyenler ve devlet adamları konuyla ciddi olarak ilgilenmiş olmalarına rağmen, bunlar ötekilere oranla azınlıkta kalmışlar, çoğunlukla da düşündüklerini ve tasarladıklarını hayata geçirebilme imkan ve fırsatını bulamamışlardır.

Köy ve köylünün sorunları konusunda ilk ciddi ve kalıcı girişimler Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Atatürk döneminde başlamıştır. Ne var ki, atılan bu temellerin üzerine, sonraki yıllarda çok şeyler konamamıştır. Kırsal alana yönelik etkin ve kalıcı politikalar üretilmemiş, köylünün sorunlarına kalıcı çözümler getirilmemiştir. Çoğu kere de bu sorunlar görmezlikten gelinmiştir. “Tahsildar korkusu, jandarma sopası” geride kalmıştır ama, Türk köylüsünün yaşantısında, halen önemli niteliksel gelişmeler sağlanamamıştır. Türk köyü ve köylüsü halen sorunları ile iç içe ve baş başadır. Bunun da ötesinde sorunları ile yalnız boğuşmaktan bunalmış, mesleğine ve kendisine yabancılaşma tehlikesi ile yüz yüze gelmiştir.

Toplumsal ve ekonomik sorunları ile yıllardır boğuşa gelmekten bunalmış olan Kavaközü Köyü, tipik bir Orta Anadolu köyü olup Türk toplumunun orta

büyüklerdeki binlerce köyünden bir tanesidir. İçinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşullar, öteki Orta Anadolu köyleri ile yakın benzerlik gösterir.

Araştırmacının köye ve köylüye olan empatisi, yüzü aşkın İç Anadolu köyünde gerçekleştirdiği saha araştırmaları esnasında yapmış olduğu gözlemler ve edindiği izlenimler, köylünün içinde bulunduğu sıkıntı ve sorunlarına olan aşinalığı onu köy sosyolojisi ve kırsal kalkınma konusunda bu çalışmayı yapmaya itmiştir. Araştırmacının ilk çocukluk yıllarını Kavaközü köyünde yaşamış olması, aynı köyde bir yıla yakın ilkökul öğretmenliği yapmış olması ve akademisyenlik yaşantısında da aynı köy ile bağlantılarının sürüyor olması; araştırmacıya bu köy ve köylünün sorunlarına farklı bakış açılarından bakabilme ve değerlendirme yapabilme olanağı sağlamıştır.

Bu türden araştırmalarda, araştırma evrenini ve örneklem kümesini daha yakından tanıyabilmek, alanında katılarak gözlem yapabilmek ve gözlemlerinden doğru anlamlar çıkarabilmek için araştırmacının o topluluğun içine girmesi, onların hayatının her safhasına yeterli süreyle katılması gerekir. Araştırmacının Kavaközü Köyü'nün sosyo-kültürel dokusunu tanıyarak olması, ekonomik faaliyetlerine aşinalığı, köy halkı ile olan yakın ilişkileri, araştırmacıya katılarak gözlem yapabilmek, kaynak şahıslara kolay ulaşabilmek, görüşmeler ve anket çalışmaları esnasında güven ortamını kolay tesis edebilmek ve bu sayede de sorulan sorulara daha sağlıklı cevaplar alabilmek gibi avantajlar sağlamıştır. Bütün bunlar ise çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliğini olumlu yönde etkileyebilecek önemli etkenlerdir.

Bu araştırmada, uzun yıllara dayanan gözlemler ve derlemeler ile konuya ilişkin yapılan literatür taramasından hareketle, araştırmada yapısal-ışlevselci ve yapısal yaklaşımlar kullanıldı. Yapılan katılarak gözlemler, gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler, yöreye ilişkin tarihi belge ve resmi kayıtların taranmasıyla da yöreye ilişkin temel veriler oluşturuldu. Bütün bu birikimlerden hareketle, 50'ye yakın sorudan oluşan bir anket formu hazırlandı. Yaklaşık 100 haneye sahip Kavaközü Köyü'nde, yalın rastlantısal örnekleme tekniği (Sencer, 1989: 359-369) kullanılarak 75 hane ile görüşüldü. Görüşmeler bizzat araştırmacının kendisi tarafından, hane halkı reisi (ailesi ile ilgili olarak karar verebilecek konumda bulunan evin kadını ya da erkeği) ile yüz yüze görüşülerek gerçekleştirildi (Gilbert, 1994).

Çalışmada temelinde yörenin sosyo-ekonomik sorunlarını ortaya koymak hedeflendi. Bu hedefle bağlantılı olarak, "yöre kalkındırılabilir mi?" sorusunun cevabı arandı. Ardından da, şayet kalkındırılabilirse, "bu nasıl gerçekleştirilebilir?" sorusuna cevap bulmaya çalışıldı.

Bu bağlamda makale üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel bir giriş ve izlenen yöntem hakkında bilgi verildikten sonra, çalışmanın dayandığı temel kavramlar yer alacak. Ardından da çalışmada sınanacak temel hipotezlere yer verilecek. İkinci bölümde ise yörenin tarihi, coğrafik ve demografik konumu ile köyün yerleşim dokusu üzerinde durulacak. Çalışmanın kalbini ise üçüncü bölüm oluşturmaktadır. Bu bölümde yörenin sosyo-ekonomik yapısı ve temel sosyo-ekonomik sorunları irdelenecek.

2. TEMEL KAVRAMLAR

Bilimsel yazında iletişimin en temel aracı kavramlardır. Bu bölümde, çalışma boyunca sıkça kullanılacak temel kavramlar üzerinde durulacak. Bu terimlerin başında **köy** kavramı gelir.

1924 tarihli Köy Kanunu'nda ise, “nüfusu 2000'den aşağı olan yurtlara köy denir. Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar, bağ, bahçe ve tarlaları ile birlikte bir köy teşkil ederler” (Çağlar, 1990: 20). Köy uğraşları yalnızca çiftçilikle sınırlı olmadığı gibi, köy kavramı da yalnızca köy evlerinin başlayıp bittiği yer anlamında sınırlandırılmaz. Bu sınırların içine çevresi de dahildir (Türk Ansiklopedisi, c.22: 301).

Ozankaya'nın bakış açısından ise, “köy toplulukları genelde tarımla uğraşan, içinde buldukları toplum bütünüyle ortak çıkarları az olan, sınırlı ölçüde örgütlenmiş bulunan, birbirleri karşısında da güçlü özerlik eğilimleri gösteren; toplumsal çevreden çok doğal çevreyle yoğun ilişkilerde bulunan, birkaç düzine ile bir kaç yüz arasında değişen sayıda hanelerden kurulu, belli ve özenle korunan sınırları bulunan topluluklardır” (Ozankaya, 1987: 219).

Köy ile ilgili yapılan tanımlamaların sayısı daha da arttırılabilir. Bu farklı tanımlamaları da dikkate alarak, genel bir köy tanımlaması şöyle yapılabilir: Köy, iktisadi faaliyetleri ağırlıklı olarak tarım, hayvancılık ve el sanatları olan; mekanik iş bölümü, cemaat ruhu ve gelenekçi-fatalist bir hayat anlayışının egemen olduğu; aile içinde geleneksel ilişkiler yaygın olan; nüfusu en fazla binlerle ifade edilebilen, coğrafi bir sınırı, kendine ait bir adı ve kendine özgü bir toplumsal örgütlenmesi bulunan; toplumsal değişme sürecinin görece olarak yavaş işlediği; kırsal bir mekanda varlığını sürdüren sosyal ve fiziki çevrelerin oluşturduğu, bütün bu yönleriyle de kentlerden farklılık gösteren toplumsal yerleşmelerdir. **Köylü** ise, köy olarak tanımlanan fiziki ve sosyal mekanda yaşayan ve ağırlıklı olarak tarım, hayvancılık, el sanatları gibi uğraşlarla varlıklarını sürdüren kişi ya da kişilerdir (Arslan, 1992: 12).

Burada vurgulanması gereken bir başka önemli ayrıntı da, köy ve kırsal aynı kavramlar olmadığıdır. Köy kavramını da içine alan kırsal kavramı daha genel bir kavram olup, kasabaları ve köy altı yerleşim birimlerini de kapsar.

Çalışmada sıkça rastlanacak ikinci terim ise **köy sosyolojisi**dir (Jarry & Jarry, 1991: 544). Köy sosyolojisi de aile sosyolojisi, eğitim sosyolojisi, kent sosyolojisi, hukuk sosyolojisi, siyaset sosyolojisi gibi genel sosyolojinin bir alt dalıdır. Temel amacı ise köy olarak tanımlanan toplumsal realiteyi inceleyip, açıklamak, sorunlarına kalıcı çözüm yolları üretmektir.

Köy sosyolojisinin başlıca ilgi alanlarından birisi “köydeki toplumsal değişmeyi izlemek ve açıklamaktır” (Ergun, 1984: 148). Köy sosyolojisi aynı zamanda, kırsal koşullarda biçimlenmiş ilişkilerle, tüm toplumun işleyişi arasındaki bağımlılığı inceleyen bilim dalıdır (Hançerlioğlu, 1986: 244). Rogers'a göre ise köy sosyolojisi, grup ilişkileri içinde köy halkının bilimsel araştırılması ile ilgilenir (Türkdoğan, 1969: 17).

Bu konuda en doyurucu tanımlamalardan birini de hiç kuşkusuz yine Ozankaya yapar: Köy sosyolojisi. “köy topluluklarının toplumsal bütün içindeki yeri, oluşum, işleyiş ve değişimini, düzenlilikleri içinde inceleyip açıklamayı amaçlayan toplumbilim dalıdır” (Ozankaya, 1995: 85).

Çalışmanın temelini oluşturan bir diğer kavram da **toplum kalkınması**dır. Toplum kalkınması kavramı, içinde oldukça çok sayıda olguyu barındırdığı için, değişik bakış açılarından farklı şekillerde tanımlanabilir. Seviğ'e göre, “genel olarak kalkınma, üretimin ve fert başına düşen gelirin artması değil, ekonomik ve sosyo-kültürel yapının da değiştirilmesi, yenilenmesi anlamına gelir” (Çağlar, 1990: 101).

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin toplum kalkınması tanımlaması da konuya daha bir netlik kazandırır: “Toplum kalkınması, küçük toplulukların içinde yaşadıkları geri ekonomik, sosyal ve kültürel şartların iyileştirilmesi amacıyla, bu toplulukların öz gayretlerinin devletin gayretleri ile birleştirilmesi, bu toplulukların terk edilmişlikten kurtarılıp milli bünyeye bağlanması ve milli kalkınma çalışmalarına, bu toplulukların da kendilerine düşen katılışlarda bulunmalarının sağlanmasıdır” (Çağlar, 1969: 12).

Yücel Çağlar ise, toplum kalkınmasına paralel bir doğrultuda köy kalkınmasını şöyle tanımlar: “**Köy kalkınması**, feodal, yarı feodal ya da kapitalizm öncesi ilişkilerin yaygın olduğu, genel olarak yalnızca tüketim amacıyla üretim yapılabildiği yahut, yine tüketim nesnelere sağlamak amacıyla çok sınırlı düzeylerde artığın elde edilebildiği, yüzeysel ve çeşitli örgütlenmelerin olduğu kapalı bir ekonomik ve toplumsal yapılanmadan; genel olarak pazarda satmak amacıyla üretim yapılan, teknolojik gelişmelerden yararlanılarak daha fazla artık elde edilebilen, bireysel, toplumsal ve kurumsal ilişkilerin çok çeşitlenip yaygınlaştığı, özellikle de kentsel yerleşmeler ile işlevsel olarak bütünleşik bir ekonomik, toplumsal ve kültürel yapılanmaya geçiş olarak tanımlanabilir” (Çağlar, 1990: 114).

Görüldüğü gibi, toplum kalkınmasında esas olan toplumun, topyekün olarak daha iyi bir sosyo-ekonomik ve kültürel düzeye ulaştırılmasıdır. Fakat burada daha çok üzerinde durulan, küçük toplulukları kalkındırmak suretiyle topyekün toplumu geliştirmektir. Toplum kalkınmasında öncelikli olarak, değişebilmek için yardım ve desteğe ihtiyacı olan kırsal (kent dışı) topluluklardan başlayarak kalkınmayı sağlamak hedeflenir.

Bütün bunlar özetlenecek olursa, toplum kalkınması; sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan gelişmemiş toplumların sosyal-kültürel ve ekonomik yapılarını değiştirip geliştirerek, onları daha iyi ve çağın gereklerine uygun bir yaşam düzeyine ulaştırmak amacıyla, halkın ilgi ve isteği, devletin yardım ve desteği, sosyologların planlama, koordinasyon ve organizatörlüğünde gerçekleştirilen planlı ve örgütlü faaliyetler bütünüdür.

Çalışmada, anlam kargaşasının önüne geçmek için toplum, kır ve köy kavramları ortak bir potada eritilip “toplum kalkınması”, “kırsal kalkınma” ve “köy kalkınması” terimleri paralel anlamlarda kullanılacaktır.

3. TEMEL VARSAYIMLAR

Sahada yapılan gözlem ve pilot çalışmalardan hareketle, öncelikli olarak köyün sosyo-ekonomik durumuna ilişkin şu iki temel gerçekle karşılaşıldı.

1. Kavaközü sosyo-ekonomik açıdan gelişmemiş yoksul bir köydür.
2. Pazara yönelik artı ürün üretimi ve üretimde verimlilik son derece sınırlıdır.

Bu temel gerçeklerin daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesinden da, çalışma boyunca denenecek şu hipotezler ortaya kondu:

- ◆ Köyün sosyo-ekonomik geri kalmışlığının nedenlerinden bir tanesi, sosyal hayatında egemen olan fatalist (kaderci-sahip olduğu ile yetinen) hayat anlayışıdır.
- ◆ Yörenin kaynaklarının sınırlı olması, ekonomik geri kalmışlığın bir diğer nedenidir.
- ◆ Bir önceki varsayımla bağlantılı olarak, gelişmemişliğin önündeki engel, kaynakların kıtlığından öte, mevcut kaynakların, verimli ve rasyonel kullanılmayıdır.
- ◆ Yöre halkının verimli üretim teknikleri ve var olan kaynakların verimli kullanımı konusundaki bilgi eksikliği, ekonomik geri kalmışlığın başlıca nedenlerindedir.
- ◆ Halkın, verimli üretim tekniklerinin gerektirdiği alt yapı ve donanımına sahip olabilmek için gerekli ekonomik kaynaktan yoksun olması da sosyo-ekonomik gelişmenin önündeki bir diğer engeldir.
- ◆ Mazot, gübre, ilaç, iyi cins tohum, iyi cins damızlık, suni yem gibi temel girdilerin fiyatlarında yıllardır yaşanan hızlı artışlar küçük ölçekli tarım ve hayvancılık faaliyetlerini kârlı bir uğraş olmaktan çıkarmıştır.
- ◆ Üretim ve pazarlama konusundaki kooperatifleşme ve örgütlenme eksikliği de, yöredeki sosyo-ekonomik gelişmeyi olumsuz yönde etkilemektedir.
- ◆ Siyasi otoritenin (hükümetlerin) uzun yıllardan beridir köy ve köylü sorununa gerekli ve yeterli ilgiyi göstermemiş olması, köyün kalkınma sorununun çözümünü engellemiştir.
- ◆ Türkiye'de köy kalkınma sorununun çözülemeyişinin nedenlerinden bir tanesi de, sosyologların bu sorununun çözümü sürecinde aktif rol almamış olmasıdır.
- ◆ Yaşanan olumsuz örnekler (iflas ve icra olayları) halkı, tarım ve hayvancılık kredisi almak ve üretim amaçlı kullanmak konusunda çekingenliğe itmektir.
- ◆ Tarım alanında alınan kredilerin üretim amaçlı değil de, borç ödemek ve günlük ihtiyaçları karşılamak için kullanılıyor olması bu alanda üretim artışını ve verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir

- ◆ Hayvancılık alanında alınan kredilerin üretim amaçlı değil de, borç ödemek ve günlük ihtiyaçları karşılamak için kullanılıyor olması bu alanda üretim artışını ve verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir
- ◆ Çalışma koşullarının çok ağır ve yapılan işlerin çok zor olması, buna karşılık elde edilen verimlilik ve gelirin son derece düşük hatta çoğunlukla maliyetin de altında olması, Türk köylüsünü işine yabancılaştırmıştır.
- ◆ Kırsal Türkiye'nin erkek egemen sosyal yapısı, toplumsal hayattaki iş bölümünde ağır yükü kadınların omuzlarına yüklemektedir.
- ◆ Eğitim konusundaki olanaksızlıklar kız çocuklarını küçük yaşta ve ağır koşullarda çalışma hayatına itmektir.
- ◆ Yörede hakim olan yoksulluk kız çocuklarını küçük yaşlarda çalışma hayatına itmektir.
- ◆ Yörede iş bölümü konusunda kadının aleyhine işleyen süreç, kız çocuklarını küçük yaşta ve ağır koşullarda çalışma hayatına itmektir.
- ◆ Arazinin yetersiz ve engebeli oluşu, tarımsal faaliyetlerde mekanik gücün etkin ve yaygın kullanımını engellemektedir.
- ◆ Çarpık toprak rejimi nedeniyle arazinin küçük tarlacılara dönmüş olması, tarımsal faaliyetlerde mekanik gücün etkin ve yaygın olarak kullanımını engellemektedir.

4. BİR ORTA ANADOLU KÖYÜ: KAVAKÖZÜ

Eski adıyla Cimder, yeni adıyla Kavaközü Köyü, İç Anadolu Bölgesinin kuzeyinde, Ankara'nın kuzeybatısında, İç Anadolu bölgesi ile Karadeniz bölgesinin kesiştiği sınıra yakın bir bölgede yer alır. İdari bakımdan Ankara iline ve Gündül ilçesine bağlı bulunan Kavaközü'nün, başkente uzaklığı yaklaşık olarak 100 km civarındadır. Gündül ilçesine 12 km, Beypazarı'na 30 km, Uruş kasabasına ise 6 km mesafededir. Biri Gündül, diğeri Beypazarı üzerinden olmak üzere Ankara ile iki yönlü bir ulaşım bağlantısına sahiptir. Doğusunda Kayı, kuzeyinde Tahtacı Örencik, Kuzeybatısında Sağır (Kırkkavak) köyleri, güneybatısında Uruş kasabası, güneydoğusunda ise Gündül ilçesi yer alır. Beş yüzü aşkın nüfusu ile, yörenin en büyük köylerindedir.

Karadeniz bölgesinin hemen sınırında olmasına rağmen, yörede tipik karasal iklim hakimdir. Bolu dağlarının uzantısı olan dağ ve tepecikler, Karadeniz ikliminin yörede etkili olmasını engeller. Yaklaşık 1100 m'lik bir rakıma sahip olan köyde yazlar genellikle sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk ve yağışlı geçer. Birim metrekaareye en çok yağmur ilkbaharda ve sonbaharda düşer. Eskiden bir orman kenarı köyü olan Kavaközü, ormanın, baş düşmanları insan ve keçiler tarafından bilinçsizce tahrip edilmesi sonucunda, ormandan 5-6 km uzakta kalmıştır.

Dağlık alanlarla, tepelerle ve kayalıklarla kaplı bulunan köyün kuzeyi, karasal iklimin tipik bitkisi olan cılız otlar ve bodur çalılıarın yer aldığı bir bozkır görünümündedir. Fazla derin olmayan vadilerle ve dere yataklarıyla kesilen

güneydeki az engebeli düzlüklerde ise, meyve bahçeleri, üzüm bağları, karasal iklime uyum göstermiş ağaç toplulukları ve ekim alanları yer alır.

5. KAVAKÖZÜ KÖYÜ'NÜN SOSYAL TARİHİ

Kavaközü, yöredeki yerleşim birimlerinin en eskilerindedir. Bununla birlikte köyün ilk kuruluş tarihine ilişkin elde hiç bir belge bulunmamaktadır. Kaynak şahıslarla yapılan görüşmelerden ve söylencelerden edinilen izlenim yörenin, Osmanlı'dan daha önce, Orta Asya'dan Anadolu'ya yaşanan ilk göç dalgalarında Türkler tarafından iskana açılmış olduğu olasılığını güçlendirmektedir. Hatta söylencelerde, Osmanlı Beyliği'ni sonra da Osmanlı İmparatorluğu'nu kuran Oğuz Boyunun, Söğüt-Domaniç yöresine yerleşmeden önce buradan geçtiği ve yöre halkının da bu boyun, göç esnasında burada yerleşik düzen kurmaya karar verip kalan bir kolu olduğu rivayet edilmektedir. Arslan'ın 1986-1992 yılları arasında yörenin folklorik yapısına ilişkin gerçekleştirdiği araştırma ve derlemelerde ortaya koyduğu bulgular da, bu söylenceleri doğrular niteliktedir (Arslan, 1992). Yöre halkının şivesi, yöre ağzındaki öz Türkçe sözcük ve deyimlerin oldukça yoğun olması, yaşanan sosyo-kültürel değişim sürecine rağmen şaman kültürünün yoğun bir şekilde yaşatılıyor olması gibi olgular, Türk kültürüne yönelik araştırma yapmak isteyen sosyolog ve antropologlara zengin bir hazine sunar.

Köyün sosyo-kültürel dokusunda önemli bir iz bırakmış olan Samut Bali'nin kişiliği ile Samut Bali Vakfı ve Zaviyesi'ne yönelik, eldeki belgelerden de hareketle yapılacak ayrıntılı bir tarih araştırmasının, bölgenin sosyal tarihini aydınlatıcı son derece önemli bulgular ortaya koyacağından kuşku yoktur. Şu an zaviyeden geriye kalan, Samut Bali'nin kendisinin ve yakınlarının mezarlarının bulunduğu, köy mezarlığının ortasında yer alan türbedir. Samut Bali, Hacı Bayram-ı Veli'nin gözde müritlerinden biridir ve hatta söylenceye göre Hacı Bayram-ı Veli ile birlikte, devrin padişahının huzuruna da çıkmıştır.

Kavaközü Köyü'nün eski adı Cimder'dir. Fakat köyün kuruluş adının bu olup olmadığı konusunda bir şeyler söylemek henüz mümkün değildir. Görüşülen kaynak şahıslardan bir çoğu, köyün eski isminin Akköy olduğunu dedelerinden duyduklarını belirtmişlerdir.

Fakat yörenin, geçmişi binlerce yıla dayanan çok eski bir yerleşim alanı olduğu su götürmez bir gerçektir. Çevrede rastlanan sütun parçaları, Latince taş kitabeler, bina ve kalınlığı 60-70 cm'yi aşan duvar kalıntıları, yörenin eski bir metropol yerleşkesi olabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Köy Önü, Acı Önü, İn Önü, Beşik Taşı, Öleni, Gâvur Sini, Yılgın gibi mevkilerde yapılabilecek arkeolojik araştırmalar, bu tezin doğruluğunu ya da yanlışlığını ortaya koyacaktır. Adı geçen mevkilerde yapılan incelemelerde karşılaşılan kaçak kazı artıkları, yörede tam bir kültür-tarih yağmalaması yapıldığı acı gerçeğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, yapılan incelemelerde edinilen izlenimler, İn Önü mevkiindeki iki mağaranın da insanlarca eskiden yaşam mekânı olarak kullanılmış olduğu düşüncesini akla getirmektedir. Bütün bulgular, yörenin iskan

tarihinin Romalılar'a, Frigyalılar'a, Hititlere hatta belki de daha eskilere kadar indirgenebileceğine işaret etmektedir

6. KAVAKÖZÜ KÖYÜ'NÜN YERLEŞİM DOKUSU

Kavaközü'nün eski yerleşke dokusu, tam bir “**toplu köy**” tipidir. Eski evler birbirlerine son derece yakın, hatta bitişiktir. Eski yerleşim alanı su deposunun aşağılarından başlayıp mezarlığın üst kısımlarına kadar uzanan, merkezinde köy camisinin yer aldığı bir elips şeklindedir. Köyün yeni görünümü ise “**hat köy tipini**” andırır. Yerleşim alanları, köyü Güdül'e ve çevre köylere bağlayan karayolu hattı üzerine kaymıştır. Eski dokudan bu güne, yıkıntılar ve bir kaç boş ev dışında pek bir şey kalmamıştır.

Köyün yeni yerleşke dokusunda konutlar, eski dokudaki gibi iç içe girmiş durumda değildir. Hemen her evin yanında, motorlu araçların kolaylıkla girip çıkabileceği bir boş alan ve bir sebze-meyve bahçesi bulunmaktadır. Eskiden olduğu gibi şimdi de köyün merkezi camidir. Caminin yanında ise günümüzde işlevini bütünüyle yitirmiş durumda buluna köy odaları (3 tane), yenileyin inşa edilmiş 2 adet köy evi, bir kahvehane, bir bakkal ve artık kullanılmayan bir fırın bulunmaktadır. Yine bu civarda, tamamen harabeye dönmüş ve uzun yıllardır kullanılmayan 2 köy çamaşırhanesi, evlerde terkos suyu olduğu için eski önem ve işlevlerini büyük ölçüde yitirmiş ve kronikleşmiş içme suyu sıkıntısı nedeniyle bu gün suyu akmayan 4 köy çeşmesi yer almaktadır. Köy mezarlığı, çocuklar 8 yıllık zorunlu eğitimin bir parçası olarak çevredeki merkez ilköğretim okullarında eğitim gördüğü için artık öğrencisi olmayan köy ilkokulu ve atıl durumda bulunan 3 adet öğretmen lojmanı köyün öteki ortak sosyal tesisleri arasında sayılabilir. Yapılan görüşme ve yerinde gözlemlerden hareketle, yerleşim dokusundaki bu değişimin nedenleri şöylece özetlenebilir:

1. Eşkıya ve hırsızdan korunma ve böylesi tehlikelere karşı birlikte hareket etme zorunluluğunun ortadan kalkmış olması,
2. Nüfus artışı,
3. Elektrik, terkos suyu, telefon gibi alt yapı hizmetlerinden öncelikli olarak ve kolay bir şekilde yararlanabilme isteği,
4. Motorlu taşıt yolundan daha kolay yararlanabilme isteği; günlük hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelen motorlu taşıtların sağladığı kolaylıklardan etkin bir şekilde yararlanabilmek, köy halkı için de hayati bir önem taşımaktadır. Bu ise, kırsal kesim halkı için, motorlu araçların kolaylıkla girip çıkabileceği bir alanda yerleşme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.
5. İnsanlarda değişen değer ve tutumlar davranışlara da yansımış; gelişen estetik duygusu, daha rahat yaşanabilecek açık bir alan, göz zevkini okşayacak bir yeşillik, günlük sebze-meyve ihtiyacını karşılayacak bir bahçe, bütün köy halkı için zorunlu bir ihtiyaç haline gelmiştir

7. YÖRENİN EKONOMİK YAPISI VE SORUNLARI

Ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma ve hayvancılığa dayanan Kavaközü yöresindeki ekonomik faaliyetlerde bir çeşitlilik göze çarpar. Bununla birlikte, yapılan üretim faaliyetlerinin büyük çoğunluğu iç tüketim amacını taşır ve pazara yönelik değildir. Artı ürün son derece az olup, halk genellikle kendi tüketeceği kadar üretmektedir. Halkın diğer uğraşları da sınırlı ve düşük gelir getircidir. Köy halkının büyük çoğunluğu, yoksulluk sınırının da altında bir gelire sahiptir. Ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerin sayısı bile parmakla gösterilecek kadar azdır. Yöre halkı içine düşmüş bulunduğu yoksulluk girdabında uzun yıllardan beri bocalamaktadır. Yöre halkının kendi ekonomik durumlarına ilişkin veriler de gözlemleri doğrular niteliktedir (Tablo 1):

Tablo 1
Köyün Ekonomik Durumu

	%
Çok Zengin	-
Zengin	1
Kendin kendine yeten Orta Halli	19
Fakir	66
Çok fakir	14
TOPLAM	100

Kaynak: Araştırmacının Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Araştırma kapsamında yapılan gözlem ve yüz yüze görüşmelerde elde edilen veriler, yörenin sosyo-ekonomik geri kalmışlığına ilişkin başlangıçta ortaya konulan hipotezleri doğrular niteliktedir. Bu bağlamda ortaya konan bulgulardan hareketle, yörede onlarca yıldır hakim olan yoksulluğun ve sosyo-ekonomik geri kalmışlığın başlıca nedenleri şöylece sıralanabilir:

1. Köyün sosyal hayatında egemen olan fatalist hayat anlayışı, iktisadi hayata da yansımaktadır. Halkın genelinin hayat görüşünde kör bir kaderci anlayış egemendir: Azla yetinilmekte, kendi ihtiyaçlarından fazlasını üretmeyi tamahkarlık olarak nitelemektedirler. Bu anlayış onları daha fazla üretip, daha çok artı ürün meydana getirmekten alıkoymaktadır. İçinde bulunduğu toplumsal koşullar da bu durumu desteklemektedir. Bununla birlikte, genç kuşakta gözlemlenen “içinde bulunduğu koşullarla yetinmeme, yoksulluğu bir kader olarak görmeme” eğilimi, olumlu ve üretken yollara kanalize edilebilirse, ekonomik açıdan yörede ümit verici gelişmeler kaydedilebilir.
2. Mevcut kaynakların kıtlığı: Yörenin kaynakları sınırlı olmakla birlikte, verimli kullanmanın önünde bir engel değildir.
3. Halkın kaynakların verimli kullanımını konusunda bilinçsizliği: Yöre halkının verimli üretim tekniklerinin ve var olan kaynakların verimli

kullanımından yeterince haberdar olmayışı, gelir düşüklüğünü etkileyen önemli bir etkidir.

4. Halkın, verimli üretim tekniklerinin kullanımı bilgisinin yanı sıra, bunlara sahip olabilmek için gerekli ekonomik güçten yoksun olması.

5. Kooperasyon (kooperatifleşme) ve örgütlenme eksikliği.

6. Siyasi otoritenin köy ve köylü sorununa gerekli ve yeterli ilgiyi göstermemesi: Alınan kararlarda, yöresel gerçeklerin göz önünde bulundurulmayışı ve yapılan teşviklerin toplum geneline yayılamaması.

Yapılan görüşmelerde yöre halkının, gelir düzeylerinin son derece düşük olmasının nedenlerine ilişkin tespitleri Tablo 2’de yer almaktadır:

Tablo 2

Kavaközü Yöresindeki Yoksulluğunun Temel Nedenleri

	%
Ekonomik kaynakların kıtlığı	43
Halkın tembelliği	4
Halkın bilgisizliği	5
Devletin ilgisizliği	48
TOPLAM	100

Kaynak: Araştırmacının Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Tablo 3

Yörede Hane Halkının En Önemli Gelir-Geçim Kaynakları

	%
Tahıl (arpa, buğday, nohut, ... gibi) üretimi	19
Bağcılık, meyvecilik, sebzeçilik	6
Hayvancılık	4
Gündelikçilik (yevmiyecilik, amelelik)	39
Aylık ücret, maaş	24
Esnafılık	3
Taşımacılık, nakliyecilik ve traktör ile başkalarının işini yapmak	5
TOPLAM	100

Kaynak: Araştırmacının Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Çalışmada yöre halkının tamamının birden fazla iktisadi faaliyet ile uğraştığı gözlemlenmiştir. Hane halkı bütçesinin en önemli gelir dilimini oluşturan gelir kaynağına ilişkin yapılan araştırmada şu bulgular ortaya konmuştur (Tablo 3):

1. Tahıl (arpa, buğday, nohut, ... gibi) üretimi.
2. Bağcılık, meyvecilik, sebzeçilik.
3. Hayvancılık.
4. Gündelikçilik (yevmiyecilik, amelelik): Başkalarının tarla-bahçelerinde tarım işçiliği.
5. Aylık ücret, maaş.
6. Esnafılık.
7. Taşımacılık, nakliyecilik ve traktör ile başkalarının işini yapmak.

7.1. YÖRENİN YERALTI VE YERÜSTÜ SU KAYNAKLARI

Köyde, onlarca yıldır sürüp giden bir içme suyu sıkıntısı yaşamaktadır. İçme suyunun ana kaynağı, komşu Tahtacı Örencik Köyü sınırları içinde yer almaktadır. Bu durum iki köy arasında zaman zaman alevlenen büyük kavgalara ve sorunlara yol açmıştır. Bu su içimi kolay ve kaliteli bir tada sahip olmakla birlikte, köy halkının içme suyu ihtiyacını karşılayamayacak durumdadır. Köylünün kendi çabaları ya da Köy Hizmetleri'nin kurumsal çabaları da, kronikleşmiş bu soruna kalıcı bir çözüm getirmemiştir. Su sıkıntısı köyün fiziki dokusuna da yansımakta ve bu yetersizlikten dolayı halkın evinin önünü yeşillendirmesine, sebze ve meyve bahçesi kurmasına izin verilmemektedir. Bu durum ise köyün bir bozkır köyünü andıran görünümünü daha da perçinlemektedir.

Oysa köy, yeraltı su kaynakları bakımından oldukça zengindir. Yapılan incelemeler köyün güneyindeki Çayırcık, Kavaközü, Cevizdibi, Yılgin, Avdanderesi, İnönü, Acıönü mevkiilerinde zengin yeraltı su kaynakları bulunduğu yönünde ciddi bulgular ortaya koymaktadır. Bu bölgelerde yapılacak sondajlama çalışmaları, yüksek maliyet gerektirmeyecek nitelikte olup, köylünün belini büken su soruna büyük ölçüde çözüm getirecektir.

Köyün eskide, yerüstü su kaynakları bakımından da oldukça zengin olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, hem global bazda hem de yerel düzeyde yaşanan çölleşme ve kuraklaşma olgusunun da etkisiyle, bu kaynaklarının tamamını yitirmiş durumdadır. İnönü Çayı, Çoplum Çayı, Aslan Dere, Ak Dere, Balcı Deresi, Kayı Deresi gibi dereler, geçmişte yöre halkı için büyük önem taşıyan su kaynakları iken, günümüzde hepsi birer kuru dereye dönüşmüş durumdadır. Çevredeki en önemli akarsu, köye yaklaşık 7 km uzaklıktaki (köy arazisine uzaklığı 2-3 km civarındadır) Kırmir Çayıdır. Önüne kurulacak bir bentle, çevredeki birçok köy gibi Kavaközü köylüsünün tarlaları için de bir hayat kaynağına dönüşebilecek konumdadır. Ne var ki bu akarsu şu an, Kavaközü köylüsü için hiç bir ekonomik işlev yerine getirmemektedir.

7.2. YÖREDE İŞ GÜVENCESİ VE İŞSİZLİK

İşsizlik, toplum genelinde olduğu gibi kırsal Türkiye açısından da çok önemli bir sorun haline dönüşmüştür. Bu sorun, Kavaközü yöresinde de kronik hale gelmiş olup, yöre insanını sosyal ve ekonomik açıdan derinden yaralamaktadır. Yörede işlerin büyük çoğunluğu mevsimlik olduğu için, özellikle

de gizli işsizlik hat safhadadır. Bostancılık, yöre erkeklerinin tek uzun süreli ücretli işidir. O da yaz aylarında ve 1-2 ay sürmektedir. Ankara civarındaki kavun-karpuz tarlalarında çalışan erkeğin kazanacağı birkaç yüz milyon lira, hem köy bakkalına birikmiş borçları kapatmak, hem de bankaya olan kredi borcunun taksitini ödemek bakımından aile için hayati önem taşımaktadır. Aile kışlık ihtiyaçlarını ve pazar harçlığını ise, bankadan alacağı yeni tarımsal kredi borcuyla karşılayacaktır.

Ucuz emek olarak görülen kadınlar, iş bulma konusunda erkeklere oranla biraz daha şanslılardır. Sulu tarımın yapıldığı Beypazarı ovası, onlar için önemli bir iş kaynağıdır. Ne var ki hiç bir iş güvencesi olmayan bu yevmiyecilik işinde kadınlar, bir ay boyunca hafta sonları da dahil, sabahın erken saatlerinden akşamın geç saatlerine kadar çalışsa bile, kazanacağı para asgari ücreti bile bulmamaktadır.

Tablo 4
İş Güvencesi Bakımından Yöre Halkının Durumu

	%
SSK	12
Emekli Sandığı	20
Bağ-kur	8
İş Güvencesi Yok	60
TOPLAM	100

Kaynak: Araştırmacının Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Yöre halkı için sosyal güvenceli tek iş geçici-mevsimlik orman işçiliğidir. Asgari ücrete yakın bir gelir getiren bu iş, yılda ortalama 7-8 ay sürmektedir. Bu işten de, yöre halkından ancak 3-4 aile yararlanabilmektedir. Tablo 4'te de görüldüğü gibi, halkın yarısından fazlasının hiç bir sosyal güvencesi yoktur. Emekli sandığına üye olanların oranı yüzde 20 kadar görünse de, bu orana köy öğretmenleri, imam ve emekli olduktan sonra köye yerleşmiş aileler de dahildir.

7.3. YÖREDE TARIMSAL FAALİYETLER

Kavaközü halkının ekonomik uğraşlarının başında Kuru tarım ve yarı sulu tarım gelir. Ne var ki, 1980'li yıllardan bu yana tarım sektörüne ve kırsal kesime layık görülen üvey evlat muamelesi, özellikle küçük ve orta ölçekli tarımsal işletmeleri gelir getirici ve kârlı bir iş olmaktan çıkarmıştır. Kavaközü yöresi içinde aynı değerlendirme geçerlidir. Hemen tamamına yakını küçük işletmelerde tarımsal üretim yapan yöre halkı kaldırdığı ürünle, para kazanmak şöyle dursun, yaptığı masrafları bile karşılayamamaktadır. Tablo 5 ve 6'da ortaya konan bulgular, tarımsal açıdan yörenin içinde bulunduğu durumu açıkça gözler önüne sermektedir.

Tarımsal üretim bakımından, her geçen gün durumun daha da kötüye gittiğini belirten yöre halkı, seçme şansı olsa asla tarımla uğraşmayacağını vurgulamaktadır. Yapılan yüz yüze görüşme ve gözlemlerden de hareketle, yörenin tarımla ilgili temel sorunları şöylece sıralanabilir:

1. Piyasa koşulları çiftçi aleyhindedir: Uzun yıllardan beridir tarım sektöründe, girdi fiyatları yüksek, ürün satış fiyatları ise maliyetin altında seyretmektedir.
2. Sulama suyu sorunu ve yer altı su kaynaklarının değerlendirilemeyeşi nedeniyle sulu tarım yapılamamaktadır.
3. Verimli üretim konusunda bilgi eksikliği ve zirai rehberlik faaliyetleri yoktur.
4. Pazarlama ve organizasyon eksikliği vardır.
5. Toprak miktarı yetersizdir.
6. Yörede tarımsal üretim daha çok iklim şartlarına ve doğal koşullara bağımlıdır.
7. Köydeki toprak rejiminin bozukluğu: Araziler paylaşıla paylaşıla, çoğunluğu birkaç dönümü bile bulmayan minyatür tarlacılara dönüşmüştür. Bu durum ise, ürün maliyetini arttıran önemli bir etkidir.

Tablo 5

Yörede Tarımsal Faaliyetlerin Temel Nedenleri

	%
Arazinin boş kalmaması için	11
Başka iş olanaklarının yokluğu	45
Hayvanların yem ihtiyacını karşılamak için	42
Çiftçilik kârlı bir uğraş olduğu için	2
TOPLAM	100

Kaynak: Araştırmacının Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Tablo 6

Yörenin Tarımla İlgili Temel Sorunları

	%
Sulama suyu ve sulu tarım olanaklarının yokluğu	37
Toprak azlığı	29
Girdi maliyetlerinin (gübre, ilaç, mazot, tohum ...gibi) çok yüksek olması	23
Sulama suyu yokluğu ve girdi maliyetlerinin yüksekliği	8
Sulama suyu, girdi maliyetleri ve toprak	3
TOPLAM	100

Kaynak: Araştırmacının Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Tarımsal ürün türleri konusunda yörede önemli bir çeşitlilik göze çarpar. Bu çeşitlilik yörenin iklim ve coğrafi koşulların, tarımsal üretim konusunda elverişliliğinin önemli bir göstergesidir. Ne var ki, yukarıda sayılan nedenlerle yakından ilişkili olarak, üretimde ciddi boyutlarda bir verimlilik sorunu yaşanmaktadır. Yörede üretilen ürünler arasında en yaygın olanı, tahıl çeşitleridir. Tahıl ürünlerinin başında ise buğday gelir. Bunu arpa, nohut ve fiğ izler. Tahıl üretimi de tamamen doğal koşullara bağlı olup, sulama olanağı yoktur. Halkın yüzde 90'a yakını, tahıl ziraatini kendisinin ve hayvanlarının ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirmektedir.

Bağcılık ve meyvecilik de yöredeki en eski uğraşlarından olup, bu alanlarda yöre büyük bir potansiyele sahip bulunmaktadır. Ne var ki bu potansiyel verimli bir şekilde değerlendirilememektedir. Özellikle Cevzdibi, Köyönü, ve Kayıderesi mevkilerindeki bağlarda, çeşit ve lezzet bakımından eşine az rastlanır kalitede üzümler yetişmektedir. Bu üzümlerin, kaliteli pekmez ve şarap üretimi için önemli bir potansiyel oluşturabileceği düşünülmektedir. Ne var ki ilgisizlik, pazarlama konusundaki sorunlar ve rehberlik faaliyetlerinin yoksuluğu, bağcılığın gelişmesi açısından da önemli bir engel oluşturmaktadır.

Meyvecilik konusunda da aynı durum ve sorunlar göze çarpar. Yörenin toprak ve iklim koşulları özellikle erik, elma ve armut türleri ile vişne, kiraz ve şeftali üretimine oldukça müsaittir. Fakat benzer nedenler yüzünden meyvecilik alanında da pazara yönelik üretim yapılamamaktadır. Gelecek vaat eden iki önemli ürün ceviz ve badem üretimidir. Yapılan denemeler yörede doğal koşulların bu iki ürün türünün üretimine son derece elverişli olduğunu ortaya koymuştur.

Yörede yüzlerce yıllık bir geçmişi olduğu anlaşılan kavakçılık, endüstriyel açıdan değerli olan bir başka önemli ürün olarak göze çarpmaktadır. İyi bir planlama ve yeterli destekle ceviz, badem ve kavak üretimimin yörenin kalkınmasında dinamo rolü oynayabileceği, hatta yörenin makus talihini değiştirebileceği düşünülmektedir.

Sebze üretimi açısından da yörenin iklim ve toprak koşulları son derece müsaittir. Yöre, yakın döneme kadar, hemen her tür sebzenin yetiştiği ve onlarca ailenin bu uğraştan geçimini sağladığı önemli bir sebze üretim merkezi iken, son 15-20 yıldır üretici aleyhine gelişen piyasa koşulları yüzünden, bu uğraş da yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Günümüzde sebzeçilikle uğraşan aile sayısı bir elin parmak sayısını aşmamaktadır.

7.4. YÖREDE HAYVANCILIK

Türk toplumunun en eski ekonomik faaliyetlerinden biri olan hayvancılık, kırsal Türkiye açısından bu özelliğini halen korumaktadır. Bununla birlikte hayvancılıkta verim ve kalite, gelişmiş ülkelerin standartlarının çok altındadır. Kırsal Türkiye'nin geneline ilişkin bu değerlendirme Kavaközü köyü içinde geçerlidir. Hayvancılık bakımından yöre önemli bir potansiyele sahip olmasına rağmen, bu potansiyelin gereğince değerlendirildiği söylenemez.

Yörenin hayvancılıkla ilgili başlıca sorunları şöylece sıralanabilir:

1. Meraların bozukluğu: Köyün oldukça geniş otlak ve meraları olmasına rağmen, buralardan bilinçli bir şekilde ve gereğince yararlanılamamaktadır. Bu alanlar, uzun yıllardan beridir bilinçsiz ve rastgele bir şekilde kullanıldığı için oldukça kısırlaşmış durumdadır. Yapılacak mera ıslah çalışmaları ve rehberlik faaliyetleri, yörede çok uzun geçmişi olan mera hayvancılığına yeniden hayat verecektir.
2. Mera ve otlaklarda, hayvanlar için yeterli ve sağlıklı su kaynakları bulunmamaktadır: Bir çok parazit türünün içinde yaşadığı mevcut su kaynakları, birkaç göl ve pınardan ibaret olup, gerekli hijyen ve sağlık koşullarından yoksundur.
3. Hayvancılık konusunda halkı bilgilendirip bilinçlendirici hiç bir rehberlik faaliyeti yoktur.
4. Geleneksel üretim metotlarının yaygın olması: Halk modern ve verimli üretim tekniklerinin kullanımı konusunda gerekli bilgiye ve bunları uygulamaya koyacak yeterli kaynağa sahip değildir.
5. Verimsiz hayvan cinslerinin üretimi son derece yaygındır: Yörede, özellikle sığırcılık alanında verimli melez türlere doğru bir yöneliş varsa da, bu durum belli bir plan ve yönlendirmeden uzaktır
6. Bilinçsiz kullanılan zirai mücadele ilaçları: Tarımsal mücadele ilaçlarının bilinçsizce kullanımı hayvancılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum, özellikle 1980'li yıllarda hızlı bir gelişme gösteren ve yöre için gelecek vaat eden arıcılığı tamamen ortadan kaldırmıştır.
7. Piyasa koşullarının üretici aleyhinde işlemesi: Tarım alanında olduğu gibi hayvancılık alanında da girdi maliyetleri yüksek, buna karşın verim son derece düşüktür. Her geçen gün üreticinin aleyhine ağırlaşan piyasa koşulları, kırsal Türkiye'de hayvancılık sektörünü büyük bir handikaba sürüklemektedir.
8. Pazarlama olanaklarının azlığı ve organizasyon eksikliği.
9. Geçmişte yaşanan kötü deneyimler: Yörede özellikle tavukçuluk, arıcılık ve sığırcılık alanında tanık olunan toplu ölümler, iflas ve icra gibi kötü deneyimleri de beraberinde getirmiştir. Halkın psikolojisini olumsuz yönde etkilemiş olan bu durum günümüzde, yöre açısından, hayvancılık alanında, pazara yönelik üretim yapılmasının önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.

Kavaközü'nde, tarımsal üretimde olduğu gibi hayvancılık alanında da bir çeşitlilik göze çarpar. Bu alanda ilk sırayı et ve süt hayvancılığı alır. Yörenin et ve süt potansiyelini sığır, koyun ve önceden en yaygın hayvancılık türü olan Ankara keçisi oluşturur. Ne var ki eskiden yöre için çok önemli bir gelir ve geçim kaynağı olan Ankara keçisi üretimi günümüzde tamamen durmuştur. Koyun üretimi de eski ağırlığını yitirmiştir. Sığır üretimi konusunda, yörede halen önemli bir potansiyel bulunmaktadır. Ne var ki, iyi cins damızlık

kullanılmaması, buna bağlı olarak da verim ve kalitenin çok düşük olması, ... gibi etkenler bu uğraş alanını da kârlı bir iş olmaktan çıkarmıştır.

Kavaközü açısından hayati önemi olan bir başka uğraş da tavukçuluktur. Geçmişte yaşanan önemli sorunlara ve iflaslara rağmen, bu alanda halk önemli bir bilgi birikimine ve yöre de oldukça önemli bir alt yapıya sahiptir. Var olan bu potansiyelin yeniden hayata geçirilmesi bile yöreye ekonomik açıdan ayrı bir canlılık kazandıracaktır.

Arıcılık ve bal üretimi konusunda da köyün önemli bir potansiyeli, halkın da göz ardı edilemeyecek bir bilgi birikimi ve alt yapı donanımı vardır. 1980'li yıllarda, kârlı bir uğraş türü olarak ekonomik faaliyetler arasına giren arıcılık, yukarıda sayılan genel nedenlerin de etkisiyle günümüzde tamamen ortadan kalmıştır ve fenni usullerle yapılmış yüzlerce kovan çürümeye terk edilmiştir.

7.5. TARIMDA MAKİNELEŞME, KREDİ KULLANIMI VE KOOPERATİFÇİLİK

Yörede, tarımda makineleşme konusunda oldukça önemli bir mesafe kat edilmiştir. 1950'li yıllara kadar yörede, tarımsal faaliyetlerde en yaygın kullanılan araç öküzle çekilen karasabanlar ve kağnılar iken, bu yıllarda kullanılmaya başlamış olan at veya katırla çekilen pulluk, takip eden yıllarda hızla yaygınlaşmıştır. Traktörün, yörenin tarım hayatına girişi ise 1970'li yıllara rastlar. Günümüzde toprağı işlemede pulluk ve traktör bir arada kullanılmaktadır. Tahılları biçme işi orakla, tırpanla ve kısmen de biçme makinesi ile yapılmaktadır.

Bununla birlikte, arazinin engebeli oluşu, zaten sınırlı miktarda olan düz ve üretime elverişli arazinin çarpık toprak rejimi yüzünden minyatür tarlacıklara dönüşmüş olması ... gibi nedenler, tarımsal faaliyetlerde mekanik gücün etkin ve yaygın olarak kullanımını engellemektedir. Örneğin, biçerdöver kullanımı yok denecek kadar azdır. Bütün bunlarla ilişkili olarak, yörede tarımsal üretimde organik güç (insan ve hayvan gücü) kullanımı bugün de oldukça önemli yer tutmaktadır. Bulgular, tarımsal üretimde halkın yüzde 40 yakını hayvan gücünden yararlanırken, yaklaşık yüzde 60'ının traktör kullandığını göstermektedir.

Yörede tarımsal amaçlı kredi alımı ve bunu amacına uygun kullanımı pek yaygın değildir. Sınırlı sayıda kişi, halk arasında "banka parası" olarak adlandırılan tarım kredisi almakta, alınan bu krediler ise daha çok üretim amaçlı değil de, var olan borçları kapatmak için kullanılmaktadır. Artarsa, kalan kısmı da kışlık ihtiyaçlar için harcanmaktadır. İlkbahar ve yaz aylarında ise alınan kredi ve faizinin ödenmesi için çalışılmaktadır. Halkın büyük çoğunluğu krediyi geri öderken zorlanmakta, çoğunlukla da çevreden borç alarak geri ödeyebilmektedir (Tablo 7, Tablo 8, Tablo 9). Yörede yaşanan bu borç sarmalı, onlarca yıldır, değişmeden sürüp gitmektedir.

Tablo 7
Yörede Kredi Kullanımı ile İlgili Bulgular

Kredi Kullanma Durumu	%
Kredi alanlar	42
Kredi almayanlar	58
TOPLAM	100

Kaynak: Araştırmacının Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Daha önce de vurgulandığı gibi, yaşanan olumsuz örnekler halkı, tarım ve hayvancılık kredisi almak ve üretim amaçlı kullanmak konusunda çekingenliğe itmektedir. Yakın geçmişte, tavukçuluk kredisi kullanan bir çok üreticinin, et ve yumurta fiyatlarının düşmesi ve salgın hastalıklar yüzünden büyük zarara uğraması ve aldıkları kredileri geri ödemekte büyük sıkıntılar çekmeleri, bu çekingenliği körükleyen önemli etkenlerdendir. Böylesi kötü örnekler, halkın girişimcilik ruhunu da büyük ölçüde köreltmıştır

Tablo 8
Yörede Kredinin Kullanım Amacı ile İlgili Bulgular

Kredi Kullanma Amacı	%
Borç Ödemek	30
Günlük ihtiyaçları karşılamak	33
Bir tanıdığına borç vermek	10
Tarla ya da hayvan almak	27
TOPLAM	100

Kaynak: Araştırmacının Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Tablo 9
Alınan Kredilerin Geri Ödenmesi ile İlgili Bulgular

Krediyi Geri Ödeme Durumu	%
Çok kolay ödeyenler	6
Biraz zorlananlar	42
Çok zorlananlar	52
TOPLAM	100

Kaynak: Araştırmacının Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Kooperatifçilik konusunda da yörede hiç bir olumlu gelişme kaydedilememiştir. Son yıllarda kooperatif kurma konusunda yapılan girişimler de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Oysa, iştirakçilerini yöre halkının oluşturacağı ve amacına uygun faaliyet gösterecek olan bir Köy Kalkındırma Kooperatifi, yörenin gelişmesinde anahtar rol oynayabilir.

Olası biri kooperatifleşme gerçekleştirilirken yörenin ihtiyaçları doğrultusunda şu ayrıntılar dikkate alınmalıdır:

1. Yörenin coğrafi ve iklim koşullarına uygun olarak belirlenen alanlarda, üretimi geliştirmek için üreticiye uygun koşullarda kredi sağlamak.
2. Üreticinin gereksinim duyduğu araç-gereç ve malzemeyi, kâr amacı gütmeksizin sağlamak.
3. Çiftçinin ihtiyaç duyacağı iyi cins tohumluk, gübre, mazot, zirai mücadele ilaçları, ... gibi maddeleri uygun koşullarda temin etmek.
4. Üreticinin hayvancılık alanındaki iyi cins damızlık, ilaç, suni yem gibi ihtiyaçlarını uygun koşullarda karşılamak.
5. Üreticiye, ürünlerini pazarlamada yardımcı olacak pazar olanakları ve pazar kolaylıkları sağlamak.
6. Tazim satış mağazaları kurarak yöre halkına gıda, giyim, ... gibi ihtiyaç maddelerini ucuz ve kaliteli yollardan sağlamak konusunda yardımcı olmak.
7. Tarım ve hayvancılık alanında köy halkına rehberlik yapmak ve ihtiyaç duyacakları yayınları sağlamak.
8. İlçelere ve Ankara'ya, düzenli olarak ve uygun koşullarda ulaşım olanağı sağlamak.
9. Başarılı ve çalışkan fakat maddi olanakları yetersiz köy çocuklarına öğrenim bursu vermek.
10. Sosyo-kültürel etkinlikler düzenlenmesine ve çevreyi güzelleştirici faaliyetlere öncü olmak.

Araştırma kapsamında yapılan yüz yüze görüşmelerde, halkın yüzde doksanından fazlası, böylesi nitelikteki amaçlara hizmet edecek türden bir kooperatifin kurulmasının, yöre için hayati bir önem taşıdığını vurgulamıştır.

7.6. EKONOMİK HAYATTA İŞ BÖLÜMÜ VE KADININ YERİ

Yörede iş bölümü kesin hatlarla ayrılmamış olsa da, genelde yaş ve cinsiyet esasına dayanır. Ekin biçme, bağ-bahçe işleri, kışlık yiyeceklerin hazırlanması, hayvanların bakımı ve her türlü ev işlerini ağırlıklı olarak kadınlar yapmaktadır. Kendi bağ, bahçe ve ev işlerini bitiren kadınlar, zamanlarının geri kalan kısmında da Beypazarı Ovası'nda tarım işçisi olarak çalışırlar. Bağların ve ağaçların budanması, hayvanların otlatılması, alış-veriş ve resmi makamlarla olan ilişkiler, inşaat ve taşımacılık, ... gibi işler de ise ağırlıklı olarak erkeklerin çalıştıkları görülür.

Çocuklar da çok küçük yaşlarda iş hayatına atılırlar ve cinsiyetlerine uygun olarak anne ya da babalarına işlerinde yardımcı olurlar. Yetişkinlerde

kadınların omuzlarında olan çalışma hayatının ağırlıklı yükü, çocuklarda kızların omuzlarındadır. Ekonomik zorunluluklar ve eğitim olanaklarının yokluğu kızları, çocuk yaşlarda, çok ağır koşullar altında çalışmaya itmektedir. Beypazarı Ovası'nda, yazın kavurucu sıcakta da, kışın dondurucu ayazında da, ilkokul çağındaki kız çocuklarından 60'lı yaşlardaki dul nineye kadar, her yaş grubundan kadına rastlamak mümkündür.

Bu durumun nedenleri, yörede tarım işlerinin kadın işi olarak algılanması temelinde yatmaktadır. Bununla birlikte bu nedenler daha dikkatli bir şekilde incelendiğinde, konunun şu iki temel toplumsal sorunla yakından ilişkili olduğu görülür: Birincisi, erkek egemen kırsal toplumlarında erkeklerin, böylesi ağır koşullarda çalışma konusunda isteksiz olmaları; ikincisi de iş sahiplerinin, ucuz emek oldukları için kadın işçiyi erkeğe tercih ediyor olması gerçeğidir. Özellikle kışın dondurucu ayazında, tıklım tıklım dolu olan köy kahvehanesinin bir köşesinde oyun oynayıp pinekleyen, hemen her erkeğin ailesinden bir ya da birkaç kadın havuç tarlasında, çetin çalışma koşulları altında, soğukla boğuşmaktadır.

İş olanaklarının azlığı, ucuz emek durumundaki kadınları, düşük ücret ve zor koşullara tepkide bulunmaktan alıkoymaktadır. Ülke genelinde tarım işçilerine yönelik örgütlenme eksiklikleri, onları tamamen taşımacının ve ağanın olmayan insafına mahkum etmektedir. Bu kesimdeki iş sahipleri, işlerinde erkek işçi kullanımının daha verimli ve kârlı olacağına inandırılıp, erkeklere de bu türden işlere karşı olan tutumlarını değiştirme konusunda ikna edici eğitim verilmedikçe, ya da onlara yönelik yeni iş sahaları açılmadıkça, kırsal Türkiye kadını zor koşullar altında çalışmaya ve sömürülmeye devam edecektir.

7.7. KÖYLÜ İŞİNE YABANCILAŞMAKTADIR

Çalışma koşullarının çok ağır ve yapılan işlerin çok zor olması, buna karşılık elde edilen verimlilik ve gelirin son derece düşük hatta çoğunlukla maliyetin de altında olması, Türkiye kırsalında yaşayan insanları yaptığı işten soğutmuştur. Günümüzde, küçük ve orta ölçekli üretim yapan Türk köylüsü, işini severek değil, zorunluluk ve çaresizlikten dolayı yapmaktadır.

Kavaközü Köyü'nde, on yıl ara ile yapılan iki çalışmada da yüz yüze görüşülen bireyler, "son yıllarda verimlilik ve kârlılık konusunda durumun her geçen gün daha da kötüye gittiğini, zamanın köylünün aleyhine işlediğini" özellikle vurgulamışlardır. Yaptığı iş ve uğraş, daha önceleri kendisi için çok büyük bir anlam ve değere taşır iken, günümüzde onlar için bu anlam ve önemini kaybetmiştir. Köylü yaptığı işe eskiden baktığı gözle bakmamakta, eskiden atfettiği anlam ve önemi yüklememektedir. Bu durumu, sosyoloji biliminin terminolojisi ile dile getirecek olursak, "Türk köylüsü, işine yabancılaşmıştır" (Kızılcılık, 1992: 451-452). On yıl ara ile aynı köyde yapılan iki araştırmanın konuyla ilgili bulguları arasındaki çarpıcı farklar da, bu yabancılaşmanın her geçen gün daha da arttığını gözler önüne sermektedir.

Tablo 10
Yöre Halkının Tarımla Uğraşmasının Başlıca Nedenleri

	1987-1992 Bulguları (%)	2000-2001 Bulguları (%)
Arazinin Boş Kalmaması için	11	19
Yapacak Başka İşi Olmadığı İçin	45	59
Hayvanlarının İhtiyacını Karşılama	42	22
Tarım Kârlı Bir Uğraş Alanı Olduğu İçin	2	-
TOPLAM	100	100

Kaynak: Araştırmacının 1987-1992 ve 2000-2001 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Tablo 10'da da görüldüğü gibi, her iki araştırmada da halkın tarımla uğraşmasının ana nedeni, yapacak başka bir işinin olmadığı gerçeğidir. Bir başka anlatımla çaresizliktir. "Arazimin boş kalmaması için tarım yapıyorum" şeklindeki cevap da, çalışmanın başında, pilot çalışma sonunda ortaya konan "Kavaközü köylüsü, başka bir seçeneği olmadığı tarımla uğraşmaktadır" şeklindeki hipotezi doğrulamaktadır. Ayrıca "hayvanlarının ihtiyacı olan yem ve samanı karşılamak için tarım yapıyorum" cevabı da bir zorunluluğu ifade etmektedir ve "çaresizlik ya da seçeneksizlik" konusundaki değerlendirmeyi destekler bir bulgu olarak değerlendirilmelidir.

Yöre halkına yönelik, çocuğunun tarımla uğraşmasını isteyip istemediği konusundaki bulgular da, "köylü işine yabancılaşmıştır" varsayımını destekler nitelikte olması bakımından ayrı bir önem taşır. Tablo 11'de de görüldüğü gibi günümüzde, yaptığı işe ve emeğine yabancılaşmış durumda bulunan yöre halkının tamamı, çocuğunun tarım ve hayvancılıkla uğraşmasını istememektedir.

Tablo 11
Yöre Halkının Çocuğunun da Tarımla Uğraşması Konusundaki Değerlendirmeleri

	1987-1992 Bulguları (%)	2000-2001 Bulguları (%)
Çocuğumun da Tarımla Uğraşmasını İsterim	4	-
Çocuğumun Tarımla Uğraşmasını İstemem	94	100
Fikrim Yok	2	-
TOPLAM	100	100

Kaynak: Araştırmacının 1987-1992 ve 2000-2001 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Ayrıca, kârlılık konusundaki bulgular da, her iki araştırmada da başlangıçta ortaya konan, “Türkiye’de küçük ölçekli tarım ve hayvancılık, kârlı bir uğraş olmak özelliğini yitirmiştir” şeklindeki varsayımı doğrular niteliktedir. Yapılan araştırmalarda, yöre halkının hemen tamamı, tarım ve hayvancılığın genelde kârlı bir uğraş alanı olmadığını belirtmişlerdir. Görüşme yapılan bireyler, 10-15 yıllık yakın geçmişi dikkate alarak, konuyu zaman boyutu açısından değerlendirmeleri istendiğinde ise ilk araştırmada halkın önemli bir bölümü, son araştırmada ise halkın tamamına yakını günümüzde tarım ve hayvancılığın kârlı bir uğraşlar olma özelliğini tamamen yitirdiğini ısrarla vurgulamışlardır. Görünen odur ki, zaman faktörü kârlılık konusunda çiftçinin aleyhine işlemiştir. Tablo 12’de sergilenen verilerden de kolaylıkla çıkarılabileceği gibi, çiftçinin aleyhine işleyen bu süreç günümüzde de sürmektedir.

Tablo 12
Yöre Halkının Tarımla Kârlılık Konusundaki Değerlendirmesi

	1987-1992 Bulguları (%)	2000-2001 Bulguları (%)
Eskiden Daha Kârlıydı	26	64
Şimdi Daha Kârlı	16	8
Geçmiş ile Günümüz Arasında Pek Bir Fark Yok	58	28
TOPLAM	100	100

Kaynak: Araştırmacının 1987-1992 ve 2000-2001 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Kavaközü Köyü’nde yapılan araştırmalardan ve Öteki bir çok köyde de yapılan gözlemlerden hareketle, küçük ölçekli tarım ve hayvancılık alanında verimlilik ve kârlılık konusunda bir çan eğrisi gerçeği yaşandığı söylenebilir. Bu alanlarda kaydedilen bilimsel ve teknik gelişmelerin yörede, üretimde uygulamaya konması, belli bir noktaya kadar verimlilik ve kârlılık konusunda katkı sağlamış, bu doyum noktasından sonra ise söz konusu katkı negatife dönüşmüştür. Bu olumsuz değişimde ise, mazot, gübre, ilaç, iyi cins tohum, iyi cins damızlık, suni yem gibi temel girdilerin fiyatlarında yıllardır yaşanan hızlı artışlar en büyük rolü oynamaktadır. Bütün bu saptamalardan hareketle, sanayileşmenin Anadolu insanının ekonomik koşullarında dramatik değişikliklere yol açmadığını söylemek, aşırı bir genelleme olmasa gerek.

8. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Toplum kalkınması ya da kırsal kalkınma sorunu, uzun yıllardan beridir dikkat çeken bir konu olmakla birlikte, özellikle günümüz Türk toplumu açısından, üzerinde önemle ve acilen durulması gereken bir sorun haline

dönüşmüştür. Yaşananlar, Türk toplumunun gecekondulaşma, kentleşememe, marjinalleşme, suç olaylarındaki hızlı artış ... gibi bir çok önemli toplumsal sorunu için kozmetik müdahaleler döneminin kapandığını, kırsal geri kalmışlık sorununa kalıcı çözümler getirmeden bu sorunlara gerçekçi çözümler üretilemeyeceği gerçeğini açıkça gözler önüne sermektedir.

Kavaközü Köyü'nde gerçekleştirilen çalışmalardan hareketle bu sorunlar kısaca özetlenecek olursa: Halkın gelir düzeyi son derece düşüktür. Hane halkı geliri rakamsal bazda net olarak ölçülmüş olmamakla birlikte, her iki çalışmada da yerinde yapılan gözlemlerden, Türk-İş tarafından 2003 yılı Haziran ayında Türkiye için açlık sınırı yaklaşık olarak 450 milyon, yoksulluk sınırı ise 1 milyar 300 milyon Türk Lirası olarak hesaplandığı gerçeği dikkate alındığında, bu kesimin ortalama gelir durumunun, 2003 yılı Türkiye'si için belirlenen yoksulluk sınırının değil, açlık sınırının da altında olduğu şeklinde bir izlenim ortaya çıkmaktadır. Halkın büyük çoğunluğu sosyal güvenceden yoksundur Kronik işsizlik son derece yaygın olup, bu konuda durum her geçen gün daha da kötüye gitmektedir. Bütün bunlarla ilişkili olarak da beslenme şekli son derece zayıf ve yetersiz, yaşam standartları asgarinin altındadır.

Köyün sosyo-ekonomik gelişmesinin önündeki en büyük engellerden bir tanesi yöre halkının tutum ve davranışlarında hakim olan ve kaderci, eldeki ile yetinme, gereğinden fazlasını tamahkârlık olarak kabul etme şeklinde kendini gösteren fatalist hayat anlayışıdır. Köyde uzun yıllardır sürüp giden sosyo-ekonomik geri kalmışlık kısır döngüsünün kırılabilmesi için, her şeyden önce bu fatalist anlayışın ortadan kalkması/kaldırılması gerekir.

Öte yandan, üretim ağırlıklı olarak geleneksel yöntemlerle yapılmakta olup, tarım ve hayvancılık alanında yeterli rehberlik hizmeti yoktur. Hayvancılık açısından hayati önem taşıyan meralardan ise düzenli bir şekilde ve gerektiğinde yararlanılamamaktadır. Sulama suyu olmadığı için sulu tarım yapılamamaktadır. Hem tarım, hem de hayvancılık alanında maliyet son derece yüksek, buna karşın verimlilik son derece düşüktür. Ürünlerde maliyet-fiyat dengesi üreticinin aleyhine bozulmuştur. Üretim girdilerinin maliyetleri her geçen gün artmakta birlikte, ürün fiyatları bu artışların çok altında kalmaktadır.

Kırsal Türkiye'nin makus talihini yenme yolunda atılacak ilk adım, kırsal kalkınma ya da toplum kalkınması şeklinde de tanımlanan bir sorunun varlığının kabul edilmesidir. İkinci olmazsa olmaz ön koşul ise, sorunun çözümüne yönelik olarak kararlı bir siyasi irade ve devlet desteğidir. Üçüncü ve belki de en önemli ön koşul ise, sorunların belirlenmesi ve çözümü sürecinde alanında uzman köy sosyologlarının etkin bir rol üstlenmesidir.

Bu ön koşullar yerine getirildikten sonra öncelikli olarak, yöresel gerçekler araştırılıp yerel sorunlar ve kalkınma dinamikleri uzman sosyologlarca belirlenmelidir. Bu sorunların altında yatan etkenleri belirleyip, yöre gerçekleri ile örtüşen çözüm yollarını ortaya koymak görevi de yine sosyologlara düşmektedir. Bütün bunları yaparken de yöre halkı olup bitenler konusunda bilgilendirilip bilinçlendirilerek, halk da değişim arzusu uyandırılmalıdır. Ardından da, yörenin kendi içsel dinamiklerine uygun bir kalkındırma planı

hazırlanmalıdır. Bütün bunlar ise ancak ve ancak alanında iyi yetişmiş sosyologlarca gerçekleştirilebilir.

Hazırlanan toplum kalkınması planları, devletin otorite-mali desteği ve sosyologların koordinatörlüğünde uygulamaya konulmalıdır. Bu temel unsurlar dikkate alınmaksızın yapılacak girişimlerden kalıcı ve etkin çözümler beklemek ise fazla hayalperestlik olacaktır.

Kısacası, köylerimizin sosyal ve ekonomik kaynaklarının son derece kıt ve sınırlı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bununla birlikte kaynak yetersizliği, geri kalmışlığa bir gerekçe olarak gösterilemez. Asıl sorun kaynakların yetersizliği değil, var olan kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılmayışıdır. Genel olarak Türkiye kırsalı ve özel olarak da Kavaközü yöresi açısından, mevcut kaynaklar rasyonel ve verimli bir şekilde kullanılmaya başlandığında; akılcı bir yapılanma ile "Halk-Sosyolog-Devlet" üçlüsünden oluşan sacayağının tesis edilip, kararlılıkla ve samimiyetle sorunların üzerine gidildiğinde, Türkiye'de kırsal kalkınma sorununun, uzun olmayan bir süreç içinde çözülebileceğinden kimsenin kuşkusu olmasın.

KAYNAKÇA

Arslan, D. A. (1992), Kalkınma Dönemecinde Kavaközü, Konya: Selçuk Üniversitesi (Lisans Tezi).

Çağlar, Y. (1990), Köy, Köylülük ve Türkiye'de Köy Kalkınması Sorunu, Ankara: TZD Yayınları.

Çağlar, S. (1969), Toplum Kalkınmasında Başarı Yolları, Ankara: Güven Matbaası.

Ergun, D. (1984), 100 Soruda Sosyoloji El Kitabı, İstanbul: Gerçek Yayınları.

GİLBERT, N. (1994), Researching Social Life, London: Sage Publications.

Hançerlioğlu, O. (1986), Toplumbilim Sözlüğü, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Jarry, D. & Jarry, J. (1993), Collins Dictionary of Sociology, Glasgow: HarperCollins Publishers.

Kızılcılık, S. ve Erjem, Y. (1992), Sosyoloji Terimler Sözlüğü, Konya: Göksu M.

Ozankaya, Ö. (1995), Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Cem Yayınevi.

Ozankaya, Ö. (1987), Toplumbilim, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Ozankaya, Ö. (1986), Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, Ankara: Savaş Yay..

Ozankaya, Ö. (1984), Toplumbilimi'ne Giriş, Ankara: Savaş Yay.

Sencer, M. 1989), Toplumbilimlerinde Yöntem, İstanbul: Beta Yayınları.

Türk Ansiklopedisi, c.: 22.

Türkdoğan, O. (1984), Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi, İstanbul: MEB Yayınları.

Türkdoğan, O. (1979), Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları, İstanbul: Dede Korkut Yayınları.

Türkdoğan, O. (1977), Toplum Kalkınması, İstanbul: Dede Korkut Yayınları.